

Nua pon ins studegiar rumantsch?

Ils 20 da settember cumenzan puspè las prelecziuns a las universitads svizas. Tge purschida datti per students che vulan s'approfondar en la lingua, litteratura u cultura rumantscha? Ina survista

DA CLAUDIA CADRUVI / ANR

Friburg

Tge san ins studegiar?

La suletta universitad che porscha rumantsch sco rom principal è quella da Friburg, nua ch'ins po studegiar «Linguatg e litteratura rumantscha». Cumpigliads en il studi èn: la linguistica, il svilup dal rumantsch e la belletristica dal 19avel tschientaner fin oz.

Cumpareglia cun l'Universitad da Turitg dat il studi a Friburg dapli paisa a la furmazion linguistica che a la litteratura. Ils students frequentan per exempel in seminari da translaziun e vegnan introducids en il rumantsch grischun.

En il futur vegn la partiziun rumantscha a collavurar pli stretg cun l'institut per plurilinguistad da l'Universitad a Friburg e porscher dapli prelecziuns communablas. Uschia pon ins garantir la cuntinuitad da la purschida rumantscha.

Premissas

Per cumenzar in studi da rumantsch dovri la matura e bunas enconschientschas d'in idiom rumantsch. Il latin n'è betg obligatoric, vegn dentant cusseglià per il studi da rumantsch sco rom principal.

Diploms

Ins po acquistiar suandants diploms: magister secundar, bachelor, master, scolast gimnasial e doctorat.

Per il bachelor fan ins 120 puncts en il rom principal e 60 en il rom secundar. Il master dovra lura anc 90 puncts supplementars, respectivamain 30 puncts.

Per il diplom da scolast secundar fan ins en il rom principal 50 puncts, en il rom secundar 30 puncts.

Professer ed assistents

Georges Darms maina la partiziun «Linguatg e litteratura rumantscha». Dal 1999–2003 è Darms stà vicerector da l'Universitad da Friburg. Renzo Caduff è assistent. L'onn proxim cumenza era Barbla Etter sco assistenta. Clà Riatsch è professer envidà per duas uras l'emna.

Prelecziuns e seminaris il semester d'atun 2010

Georges Darms:
«La descripziun linguistica dal rumantsch»
«Translaziun: teoria e pratica»
«Il bun diever da las preposiziuns»
Clà Riatsch e Renzo Caduff:
«Alpenmythen in den vier Literaturen der Schweiz»
Renzo Caduff:
Curs pratics da linguatg, part I e II
Curs d'emprender sursilvan (per students na-rumantschs)

Students

Da preschent studegian otg persunas rumantsch a Friburg: duas fan il studi da scolast secundar, in student fa il bachelor, trais il master e dus èn doctorands. Vitiers vegnan anc singuls students che fan rumantsch sco «soft skills».

Dapi che las scolas autas pedagogicas han surpiglià la furmazion da scolasts secundars ha Friburg pers blers students. Georges Darms deplorescha il svilup – cunzunt perquai che las scolas autas pedagogicas porschian mo pli ina furmazion marginala da rumantsch.

Nua datti jobs?

Suenter il studi da rumantsch a Friburg pon ins lavurar en suandantas clamadas: scolast, translatur, schurnalist, linguist etc. Anteriurs students da Georges Darms lavuran oz tar la Lia Rumantscha, il Dictionari Rumantsch Grischun, il servetsch da translaziun dal chantun, Radio e Televisiun Rumantscha, tar differentas gasettas, en scolas secundaras e gimnasialas.

Infurmaziuns e contact

www.unifr.ch/rheto
georges.darms@unifr.ch

Turitg

Tge san ins studegiar?

«Scienza da litteratura e linguistica rumantscha» pon ins studegiar a Turitg sulet sco rom secundar – betg sco rom principal. Las tematicas centralas dal studi da la litteratura rumantscha èn: litteratura ed ideologia dal «moviment rumantsch», tradiziun e modernisaziun litterara en il context europeic, litteratura e plurilinguissim, canon e cunterdiscurs en in context minoritar.

Las tematicas centralas dal studi linguistic èn: l'istorgia da la lingua, la descripziun da la lingua actuala, discussiun davart la norma scritta, standardisaziun dal rumantsch, meds da comunicaziun rumantschs, sociolinguistica dal Grischun.

Cumpareglia cun l'Universitad da Friburg s'occupa il studi a Turitg pli fitg cun la litteratura che cun la lingua.

Premissas

Per cumenzar in studi da rumantsch dovri la matura ed enconschientschas d'in idiom rumantsch che pon vegnir perfecziunadas durant il studi. Latin è obligatoric per il bachelor.

Diploms

Ins po acquistiar suandants diploms: bachelor, master e doctorat.

L'Universitad da Turitg enconuscha duas sorts roms secundars: il rom secundar grond ed il rom secundar pitschen. Per in bachelor fan ins 60 puncts en il rom secundar grond e 30 en il rom secundar pitschen. Il master dovra lura anc 30, resp. 15 puncts supplementars.

Professer ed assistents

Clà Riatsch maina la partiziun «Scienza da litteratura e linguistica rumantscha». Matthias Grünert è assistent superiur e prepara da preschent sia abilitaziun. Valeria Badilatti è assistenta, l'onn proxim vegn anc vitiers Rico Valär. Mevina Puorger e Renata Coray lavuran sco incumbensadas da curs.

Prelecziuns e seminaris il semester d'atun 2010

Clà Riatsch:
«Poesia rumantscha 1980–2010»
«L'animal en la litteratura rumantscha»
Matthias Grünert:
«Il far talian – interferenzas en texts rumantschs»
Mevina Puorger:
«Vallader: teoria e pratica»
Rico Valär:
«Redacziun, analisa e metodos per la retoromanistica»

Students

Per il mument studegian diesch persunas rumantsch a l'Universitad da Turitg e quatter persunas èn londervi da far il doctorat. Plinavant visitan anc quatter absolvents da la Scola auta pedagogica tshertas prelecziuns da rumantsch (15 puncts).

Tranter ils students sa chattan adina puspè singuls che na pledan betg rumantsch sco lingua materna. Els perfecziuneschan la savida da la lingua durant il studi.

Nua datti jobs?

Suenter il studi da rumantsch a Turitg pon ins lavurar en suandantas clamadas: scolast, translatur, schurnalist, linguist, bibliotecar, lector etc. Anteriurs students da Clà Riatsch lavuran oz en: la chanzlia federala, scolas e gimnasialas grischuns, Radio e Televisiun Rumantscha, ina chasa editura, l'Agentura da novitads rumantscha.

Infurmaziuns e contact

www.rose.uzh.ch/studium/faecher/raetorum.html
riatsch@rom.uzh.ch
gruenert@rom.uzh.ch

Genevra

Tge san ins studegiar?

Il studi da rumantsch a Genevra sa drizza en emprima lingia a students che na discurren anc betg rumantsch. Students che san gia rumantsch vegnan instruids per part en lur idiom. Ins po tsherner quest studi sco modul liber da selecziun.

Las finamiras: Ils students duain vegnir sensibilisads per linguas minoritars e spezialmain per il departament pluriling. Els emprendan d'enconuscher ina civilisaziun muntagnarda. Suenter in onn duain ils students pudair leger e chapir texts normals rumantschs.

Tematicas ch'ins ha tractà ils ultims onns: rapports da Rumantschs sin viadi, la litteratura dapi il 1945 – tradiziun ed avertura.

Mint'alter onn vegn purschì in'emna da studi en ina regiun rumantscha, il 2009 per exempel a Lumbrein.

Premissas

Il modul rumantsch frequentan oravant tut students da la facultad filosofica. Era «auditeurs», vul dir persunas d'ordaifer l'universitad che s'interesschan per la cultura rumantscha, èn bainvegnidas.

Diploms

Suenter ils examens da rumantsch han ils students 12 puncts. Quels èn valaivels en l'entira facultad filosofica, ma per exempel er a la «école de traduction et d'interprétation». Ils «auditeurs» dastgan medemmain far in examen, els na survegnan dentant nagins puncts.

Professer

Clau Solèr instruescha il modul rumantsch ch'è integrà en il departament «langues romanes». Solèr n'ha nagin assistent, po dentant engaschar in dals students avanzads sco monitor. Lez accumpogna ils novs students ed instruescha per part lingua.

Prelecziun e curs d'atun 2010

Clau Solèr:
«Initiation au rumantsch grischun»
«Le romanche e le comportement bilingue»
«Contes e mythes – La tradition orale»

Students

En tut han diesch students absolvi l'onn passà ils examens. Cun il nov sistem da studi frequentan adina dapli students sin il stgalim da master d'autres facultads il modul rumantsch. Dus students da la «école de traduction et d'interprétation» han terminà lavurs da master en connex cun il rumantsch. Quests students ha Clau Solèr accumpagnà.

Plinavant han quatter auditeurs frequentà ils curs. Tranter ils auditeurs sa chattan savens persunas cun ragischs grischunas.

Nua datti jobs?

Cun il modul da rumantsch na sa qualifitgeschan ils students betg per piazzas specificas. Ma anteriurs students da Clau Solèr han profità e per part lavurà pli tard cun il rumantsch: Ina persuna fa oz in film sur da la Rumantschia, ina outra ha translata blers texts rumantschs ed in anteriur student ha scrit la lavur da licenziat sur da la germanisaziun da las scolas en Tumleasta.

Infurmaziuns e contact

http://www.unige.ch/lettres/roman/rhetoromanche/index.html
Clau.Soler@unige.ch